

Системне уявлення вчителя музики щодо національної музичної культури

Ма Шу¹

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

E-mail: sergey.shyp@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2007-6000>

У статті наголошується на необхідності формування у майбутніх вчителів музики системного уявлення про національну музичну культуру; обґрунтовується теоретична доцільність щодо поняття. Пропонується структурна модель системного уявлення про національну музичну культуру, компонентами якої є: чуттєві образи та емоційні враження особистості від артефактів мистецтва і власних художньо-творчих дій; емпіричні знання; теоретичні знання; фактологічні знання; мистецькі інтереси та естетичні цінності.

Ключові слова: учитель, музична культура, національна культура, системне уявлення, емпіричні знання, теоретичні знання, інтереси, цінності.

Вступ. Уявлення про національну музичну культуру і найбільш розвинуті культури інших народів світу – важлива загальна компетентність кожної освіченої людини і обов'язковий компонент фахової компетентності вчителя музики. Формування означеного уявлення є актуальним завданням для різних освітніх закладів, зокрема, для закладів вищої педагогічної освіти в Україні та КНР. Концепція «Нової української школи» (Нова українська школа) орієнтує діяльність інститутів освіти на оволодіння молодими людьми комплексом компетентностей, серед яких, зокрема, зазначаються: загальнокультурна грамотність особистості, здатність розуміти твори мистецтва, усвідомлення власної національної ідентичності, повага до культурного розмаїття інших націй. Аналогічні положення лежать і в основі концепції загальної освіти в сучасному Китаї.

Актуальність таких цілей постійно зростає у зв'язку з інтенсивним процесом глобалізації, який набуває все більшої інтенсивності в усьому світі. Водночас із певними позитивними результатами, глобалізація підвищенням тиску масового комерційного мистецтва на сферу фольклору, класичні та експериментальні русла художньої культури, негативно впливає на стан національних культур, руйнує мистецькі традиції, звужує естетичний обрій людей. Тому система освіти має активізувати свої засоби спротиву цим негативним наслідкам глобалізації.

Вочевидь, досягнення найважливіших цілей музично-педагогічної освіти в нових культурних обставинах є можливим тільки за умов удосконалення форм і методів загальної та спеціальної підготовки майбутніх учителів мистецтва у педагогічних вишах. Одна з головних вимог до сучасного процесу підготовки вчителів цього фаху є відступ від викладання розрізнених, несуттєвих фактичних відомостей про історію музичної культури, зайво деталізованих абстрактних положень, малокорисних навичок, якими перевантажені традиційні теоретичні курси. Сучасний учитель музичної культури потребує живих, гнучких, засвоєних і перевічених на досвіді власної мистецької діяльності системних знань, уявлень, понять про музичну культуру своєї нації та культури інших народів світу.

Національна музична культура є предметом дослідження багатьох гуманітарних дисциплін: естетики, культурології, соціології, історії мистецтва, а також і мистецької педагогіки. Виникнення інтересу освітян до проблеми національної культури спостерігається ще у XIX сторіччі. Воно пов'язано зі становленням культурно-політичної свідомості народів, утворенням самостійних національних держав у країнах східної Європи, спалахом інтересу інтелігенції та широких мас громадян до фольклору та народних традицій. В Україні цей процес набув сили у другій половині XIX – на початку XX століть. Всупереч політиці русифікації, яку жорстко проводили царський, а потім і радянський уряди, традиції національної культури збереглися, а за часів державної незалежності набули можливості вільного розвитку.

У Китаї поважне ставлення до національних традицій мистецтва глибоко вкоренилось у менталітеті народу, насамперед, під впливом етичного учіння Кун-Цзи. Час від часу в середовищі високо освічених людей, митців та вчителів посилюється інтерес до культури Заходу (наприклад, після революції 1911-1912 рр., коли виник «рух за нову культуру»). У період так званої «Культурної революції»

¹ аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

традиції національного мистецтва були поставлена під сумнів і зазнали певних руйнувань. Натомість у 80-роки минулого сторіччя виникла міцна позитивна тенденція «повернення до національних витоків», яка і сьогодні не втрачає актуальності.

Історичний процес становлення або посилення традицій національної культури, усвідомлення її освітньої цінності завжди і всюди знаходить відбиття в педагогічній думці. Так, наприклад, у висловленнях учених (В. Авраменко, К. Василенко, В. Верховинця, М. Драгоманова, М. Лисенка, А. Макаренка, П. Чубинського, К. Ушинського, Д. Яворницького та ін.) підкреслюється важливе значення художньої культури, особливо – національного народного мистецтва для масової освіти українського народу. Аналогічні думки були властиві і китайським педагогам минулого століття (Фен Гуйфень, Чжан Чжидун, Лян Цичао, Лу Сін, Цай Юаньпей, Лі Дачжао та ін.) Таким чином, ще в минулі часи був створений фундамент педагогічної думки, на якому розробляються культурологічні концепції сучасних педагогів-дослідників та методистів.

У сучасній науково-педагогічній літературі домінує погляд на культуру як на цілісну і різнобічну якість, притаманну особистості учня або вчителя (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Іванов, В. Козловський, Г. Падалка, О. Щолокова та ін.). Культуру людини розглядають також як *загальну культурну компетентність* (Н. Бондаренко, Н. Головіна, Чжоу Тінтін та ін.), в якій розрізняються окремі компоненти, компетенції. Їх кількість та якість варіюється дослідниками в широких межах. Окремі компоненти і прояви культури особистості, у свою чергу, є предметом спеціальних досліджень. Наприклад, дослідники проблем музичної освіти найчастіше приділяють увагу: духовній (О. Горожанкіна, В. Медушевський, О. Олексюк, О. Ростовський), професійно-педагогічній (В. Гриньова, В. Мішеченко, О. Рудницька, Т. Ткаченко, І. Шевченко, О. Шимова,) комунікативній (А. Зайцева, С. Аржанухіна, О. Нечитайло), виконавській (Л. Арчажнікова, Н. Гуральник, К. Завалко, А. Михалюк, Лінь Хуацзін), естетичній (Н. Гузій, І. Барвінок, М. Нечепоренко, Л. Побережна), слухацькій (аудіальній) (О. Костюк, Є. Назайкінський, Пань Синюй, Є. Проворова, Цзан Юєці), дослідницькій (О. Олексюк, О. Реброва) та іншим видам культур, точніше – іншим напрямам музичної культури особистості.

Окремо варто виділити концепцію мистецької освіти О. Рудницької, в якій поняття музичної культури особистості займає центральне місце і трактується як мета мистецької освіти. На думку О. Рудницької, культуру особистості характеризує рівень освіченості, ерудованість, ввічливість, акуратність, витриманість, володіння певними видами діяльності (Рудницька, 1996: 37). Вочевидь, музична культура мислиться як проєкція цих загально-культурних властивостей людини на сферу музичної діяльності. З подібним трактуванням узгоджується дослідницька позиція О. Ростовського, який також вбачає мету музичної освіти у «формуванні музичної культури як складника духовної культури особистості». Вчений розуміє музичну культуру людини як «індивідуальний соціально-художній досвід особистості в царині музичного мистецтва» (Теплов, 1985: 5).

В цілому, всі дослідники музичної культури учнів чи їхніх учителів (зокрема майбутніх) ведуть розмову, чи мають на увазі такі особистісні властивості, як-от: *знання, уявлення, навички, вміння, оцінки, цінності, досвід, компетентність*. Такий аналітичний підхід до феномена особистісної музичної культури є, зазвичай, цілком виправданим і плідним. Втім, у педагогічній літературі дуже рідко обговорюються два важливих напрями схарактеризованої проблеми. По-перше, потребує пояснення психологічна природа і взаємовідношення компонентів музичної культури особистості. Зокрема, необхідно встановити теоретично доцільне обмеження кількості таких компонентів, визначити їх якості, уточнити співвідношення елементів музичної культури особистості (таких, наприклад, як чуттєві образи, уявлення, знання, творчі вміння, естетичний смак тощо). Мають бути вирішені також завдання типологічної диференціації знань про музичну культуру, встановлення орієнтовних мір глибини та детальності цих знань.

По-друге, існує необхідність виявити змістову специфіку знань і уявлень про музичну культуру в цілому і зокрема, про національну музичну культуру. Іншими словами, педагогіка мистецтва має встановити, які саме елементи, напрями, рівні, функції музичної культури мають бути відбиті (відображені, відтворені) у свідомості учнів та вчителів мистецтва. Або, якщо звернутися до прийнятої в літературі метафори, потрібно з'ясувати: якою має бути «картина музичної культури», що має бути обов'язково включено до цієї картини, що має другорядне значення, а чим можна знехтувати. Теоретичне дослідження таких питань має сприяти удосконаленню методичного озброєння мистецької освіти, зокрема підготовці майбутніх учителів музичної культури.

Мета та завдання дослідження. Мета статті полягає у постановці питання щодо необхідного кожному вчителю музичного мистецтва системного уявлення про національну музичну культуру, у

виявленні психологічної природи і обґрунтуванні структурної моделі такого уявлення.

Результати дослідження. Започаткуємо обговорення центрального поняття роботи та уточнення термінологічного апарату. Можна було би взяти за основу нашого дослідницького підходу «поняття про культуру» і спрямувати пошук методики на формування такого поняття. Подібне рішення є доволі зручним. До того ж воно широко практикується у вишах у процесі підготовки шкільних учителів музичного мистецтва. Втім, відображення складного явища музичної культури в поняттях і теоретичних положеннях, яке може у звичайній дослідницькій практиці цілком задовольнити професійних науковців, є недостатнім для шкільних учителів мистецтва та їхніх вихованців. Причина полягає в тому, що музична культура – це сфера художньої діяльності, творчості, образного мислення, переживань, ціннісних суджень. Отже, мистецька освіта має актуалізувати ці властивості музичної культури, бо вони є сутнісними, специфічними для цього явища.

Для того, щоб охопити різноманітні боки і властивості музичної культури, можна скористуватися поняттями «картина» і «образ». Обидва словесних виражень часто вживаються у різних галузях гуманітарного знання, в тому числі в педагогіці та мистецтвознавстві. Натомість, вираз «картина культури» є не завжди зручним, оскільки перетинається з такими поширеними і неоднозначними науковими поняттями, як, наприклад, «картина світу» (за відомим тлумаченням К. Ясперса – «сукупність предметного змісту, яким володіє людина»), «фізична картина світу» (за Г. Герцом), «метафізична», «діалектична», «релігійна», «художня» тощо картини. У будь-якому разі слово «картина» акцентує візуально-чуттєвий характер відображення того чи того явища у свідомості людини. Однак для позначення феномена цілісного уявлення індивіда про музичну культуру в багатьох контекстах краще буде звернутися до виразів, що підкреслюють її специфіку, а саме – звукову природу.

Такий умові цілком відповідає слово «образ». До поняття «образ» зверталися, наприклад, М. Планк («фізичний образ світу»), О. Шпенглер (розуміння історії як «образу відношення» між буттям світу та особистісним життям людини), О. Леонтьєв (у вирішенні «проблеми побудови у свідомості індивіда багатомірного образу світу») та інші мислителі. За всіх позитивних властивостей, вираз «образ музичної культури» не завжди найзручніше відповідає нашим дослідницьким цілям. Концепт «образ» відчутно наголошує чуттєвість та неподільну цілісність відповідного психічного явища і тим самим «чинить спротив» аналітичному підходу, потребі вирізнення окремих сторін, властивостей, структурних елементів, визначенню їх співвідношень. Окрім того, концепт «образ» уже посів своє місце в естетиці та мистецтвознавстві, де він пов'язаний переважно з емоційно-оцінними (слуховими, зоровими, тактильними, моторними) реакціями чуттєвого сприйняття художніх форм, а також і з цілісними смисловими «відгуками» свідомості людини на твори мистецтва.

Зважаючи на зазначені обставини, віддаємо перевагу категорії *уявлення*, яке подібно *картині* і *образу* почасти слугує тим поняттям, яке охоплює всі найважливіші боки і властивості музичної культури. Щоправда, загальнонауковий термін *уявлення*, також як і згадані вище терміни, характеризується неоднозначністю. Отже, маємо прийняти до уваги, що в контексті мистецтвознавчого і педагогічного дискурсу *уявлення* розуміється у вузькому (спеціальному) і широкому значеннях. У вузькому психологічному значенні *уявлення* – це «процес утворення образу предмета або явища, які в цей момент не сприймаються, але були сприйняті раніше» (Виснославська, 2005). Втім, у сучасній когнітивній психології поняття *уявлення* має більш ємний зміст. П. Йолон дає йому таку характеристику: «Уявлення є типовим чуттєвим образом об'єкта і містить значні елементи узагальнення. Його відповідником у реальній дійсності можуть виступати не окремі предмети, а класи предметів. Ця властивість уявлення наближує його до поняття і нерідко робить його, особливо загальні уявлення, заміником понять у розумовому процесі. У цьому зв'язку у структурі пізнання уявлення є перехідною ланкою від чуттєвого споглядання до абстрактного мислення» (Bellinger: 660).

Багатомірний і «перехідний характер» *уявлення* фіксує психологія музично-слухового сприйняття і теорія музичного мислення (праці М. Арановського, О. Зіха, О. Костюка, І. Котляревського, Е. Курта, А. Мухи, І. Пясковського, О. Рейзінга, Б. Теплова та ін.). «Музичними уявленнями» Б. Теплов називає «..слухові уявлення, що виникають у процесі музичної діяльності та цілком певного перероблення слухових вражень ... Кожний хороший музикант має загальні уявлення тих чи тих мелодійних чи гармонійних послідовностей, ритмічних малюнків і тощо, і за наявності дійсно гарного музичного слуху ці загальні уявлення не є безтілесними та німими схемами, вони зберігають усі ознаки справжнього слухового уявлення. Музичні уявлення не повинні бути суто слуховими уявленнями, тобто уявленнями, які не включають зорових, рухових чи будь-яких ще моментів. Ймовірно, вони майже ніколи не бувають чисто слуховими» (Теплов, 1985: 172).

Останнє зауваження Б. Теплова є особливо важливим, оскільки вказує на елементи узагальнення, що притаманні музично-слуховим уявленням, на їх можливість відповідати не тільки окремим чуттєвим враженням, але їх класам, тобто своєрідним «музичним поняттям». Як зазначає С. Шип: «Із позицій сучасної когнітивної психології поняття *музичне мислення* (musical cognition) належить до всієї системи психічних функцій і механізмів пізнавальної діяльності, куди входить музичне сприймання (perception), пам'ять (memory), образи уявлення (images, ideas), а також музичне мислення у вузькому сенсі слова (musical thinking). Останній компонент — розумові операції, ідентичні логіко-конструктивним діям. Предметом цих дій є звук, образні уявлення, що характеризуються наочно-чуттєвою визначеністю, синестетичністю, яскравим емоційним забарвленням, множинністю асоціацій, знаковим смислом, системно-мовними властивостями» (Шип, 2011: 394).

Таким чином, універсальність, перехідний характер, наближеність музичних уявлень до понять є запорукою того, що в теоретичних умовисновках про музичну культуру, відображену у свідомості особистості, не будуть втрачені її специфічні властивості, пов'язані зі звуковими уявленнями, що живлять усі види музично-творчої діяльності. Водночас у нашому дискурсі не втрачаємо можливості використовувати поняття «уявлення» в найбільш широкому, неспеціальному і поширеному у звичайному ужитку значенні (саме в цьому значенні йдеться про філософські, релігійні, політичні, загальні, конкретні, точні, хибні, інтуїтивні та інші уявлення). Як зазначається в «Психологічній енциклопедії» Р. Корсіні та А. Аурбаха: «У повсякденному мовленні під уявленнями мають на увазі різновид внутрішнього досвіду, або картини, що відкривається «мисленневому погляду»» (Рудницька, 1996). У цьому сенсі «уявлення про музичну культуру», вжите у найширшому значенні, є синонімом до обговорених вище виразів «картина музичної культури», «образ культури», «загальне поняття про культуру».

На тепер залишається обґрунтувати ще одне важливе положення щодо головного терміна нашої роботи. І конкретні музично-слухові уявлення, і більш загальні звукові образи музики, і загальне уявлення про музичну культуру виникають у кожної людини, так би мовити, природно і стихійно, у процесі засвоєння культури свого соціуму – родини, вікової групи, освітнього середовища, народності, нації. Обставини онтогенезу особистості не завжди є сприятливими в цьому відношенні. подекуди стихійний процес опанування музичної культури, зокрема рідної для особистості національної культурної спадщини, здійснюється настільки невдало, що його наслідком є лише купа випадкових, нечітких, не завжди позитивних художніх вражень, незрозумілих понять й естетичних оцінок, які пов'язані між собою лише за рахунок цілісності психіки суб'єкта. Водночас освіта, виконуючи завдання збереження і розвитку культури, не може задовольнятися подібними результатами. Вона має спрямовувати свій вплив на формування закономірно диференційованих системних уявлень про рідну національну культуру і культури інших народів, у яких будуть втілення усі їх суттєві загальні та особливі властивості.

Отже, маємо підстави трактувати *уявлення про музичну культуру* як складну особистісну когнітивно-психологічну властивість учителя музики. Припускаючи неминучу схематизацію та спрощення, схарактеризуємо далі таку властивість, як системно цілісний і, в певному сенсі, гетерогенний психологічний феномен. Він може бути представлений понятійною моделлю, компонентами якої слугують: 1) *конкретні чуттєві образи художніх артефактів (актів)*; 2) *емпіричні знання* про музичну культуру; 3) *теоретичні поняття* про устрій (граматику) музичної мови, типи композиції, стилі та жанри, історичний розвиток творчої практики; 4) *фактологічні знання* про музикантів, створення і побутування музичних артефактів, музично-культурні події, соціальні інститути тощо; 5) *інтереси та ціннісне ставлення до певних напрямів і властивостей, або до всієї національної музичної культури*.

Розглянемо таку теоретичну модель більш докладно. Перший компонент є, так би мовити, природним підґрунтям системного уявлення про музичну культуру. Воно утворюється у кожної людини внаслідок її музичної діяльності, тобто актів сприйняття творів мистецтва, співу, гри на музичних інструментах, диригування тощо. Утворення такого тезаурусу залежить від трьох чинників: 1) музикування в родині та соціальній групі, до якої входить індивід, 2) впливу систематичної освіти (музичних занять у закладі дошкільної освіти, уроків у школі, занять у гуртках художньої самодіяльності тощо); 3) впливу засобів масової інформації. Результатом дії цих чинників є, зазвичай, недостатньо усвідомлена купа художніх образів, які підсвідомо чи свідомо живлять цілісне уявлення особистості про рідну національну музичну культуру, культури інших народів та загальнолюдську музичну культуру в цілому.

Якщо в учнів, студентів, учителів недостатньо подібного досвіду, якщо він є неупорядкованим, то в їхній свідомості не може скластися системно цілісна картина музичної культури. При цьому, вони можуть володіти деякими поняттями про музичні культури. Наприклад, зустрілися в ході дослідження з таким фактом, що деякі китайські вчителі музики, які здобули середню чи навіть вищу педагогічну освіту, вважають себе достатньо обізнаними в національних художніх культурах сусідніх країн – Кореї, Японії, Індії тощо – на тому підґрунті, що вони знайомі із мас-медіа чи літературних джерел з певною інформацією про мистецьку практику цих народів. Натомість, якщо такі фахівці впевнені у своїх знаннях, не можуть уявити і відтворити, або словесно схарактеризувати конкретні художні твори та їх фрагменти, або хоча б пригадати свої враження від них, навряд чи можна вважати їх власниками необхідних сучасному вчителю системно-цілісних уявлень про відповідні національні музичні культури.

Отже, важливим завданням музичної освіти, зокрема підготовки майбутніх учителів музики, є цілеспрямоване заповнення неминучих лакун у стихійно утворених персональних тезаурусах, їх збагачення образами, що в достатній мірі репрезентують рідну для особистості національну культуру і «золотий фонд» світового мистецтва. Вирішення цього завдання передбачає передусім: виявлення недоліків тезаурусу художньо-образних вражень (найкраще це можна зробити експериментальним шляхом, спеціально підготовленими тестовими завданнями); координацією академічного репертуару музично-інструментальної, вокальної, хорової підготовки, матеріалами з предметів історико-теоретичного циклу; формування свідомого ставлення майбутніх учителів музики до збагачення власного досвіду сприйняття художніх творів, накопичення художніх вражень, необхідних для подальшої професійної діяльності.

Другий компонент – *емпіричні знання* про музику – є природним результатом практичних дій індивіда у руслі означеного виду мистецтва: співу, гри на музичних інструментах, їх налаштування та майстрування, читання та написання нот, спілкування з музикантами тощо. Головним корпусом емпіричних знань про музику є: а) практичне знання музичної мови, яке виражається у здатності музичного мовлення (наприклад, варіантному відтворенні та імпровізації мелодії); б) уявлення щодо поетики художньо-творчих дій (наприклад, інтуїтивного використання риторичних прийомів повторення, варіювання, інтонаційної гіперболи, символізації тощо); в) уявлення щодо функцій і обставин існування музики в культурному середовищі, насамперед – розуміння функцій музичних жанрів.

Емпіричні знання про музику є в кожного, хто має деякий досвід музикування і спостереження музичної практики. Натомість ці знання можуть бути вкрай мізерними, випадковими та обмеженими. Їх бути дуже замало для повноцінної участі особистості в музично-творчій практиці та культурному житті свого народу. Діяльність учителя музичної культури, безумовно, не може спиратися тільки на примхливий процес набуття індивідом емпіричних знань у процесі музично-інтонаційної чи іншої практичної діяльності. Тому майбутній учитель музики потребує цілеспрямованої підготовки, в процесі якої будуть сформовані достатньо усталені, чіткі, знання і вміння розвинені, накопичений достатній досвід практичної діяльності, передусім у сфері національного народного і класичного музичного мистецтва.

Відтепер схарактеризуємо *теоретичні поняття* – третій компонент системно-цілісного уявлення про музичну культуру. Поняття у широкому сенсі трактуються як універсальна основа мислення людини. У найширшому значенні слова це «спосіб розуміння та абстрактного уявлення результатів пізнання певної предметної галузі через усвідомлення істотних характеристик її об'єктів» (Шип, 2011: 497). Поняття виникають в онтогенезі особистості внаслідок узагальнення уявлень і логічного осмислення набутого досвіду діяльності. Цей тривалий і нелегкий процес полегшується, пришвидшується та різко зростає у своєму обсязі внаслідок залучення молодої людини до колективного розуму. Кожне суспільство, здійснюючи функцію трансляції та розвитку культури, упорядковує процес передання колективного пізнавального досвіду і створює інститути освіти. Саме освіта, озброєна літературою та іншими засобами зберігання і передання інформації, ефективно формує в індивіда ключові поняття про явища світу. У поняттях стисло, у словах та лаконічних словесних виразах закріплено досвід сприйняття, образного уявлення, практичних дій та знань багатьох поколінь різних народів планети. Чим більш складною в інтелектуальному відношенні є діяльність, тим більшого значення для її успішності набувають узагальнені, логічно узгоджені, формалізовані знання, зокрема – теоретичні поняття.

Найбільш важливими, конче необхідними для діяльності вчителя класами теоретичних понять, що охоплюють сферу музичного мистецтва, є такі: а) поняття про устрій музичної мови та закономірності музичного мовлення, які у звичайному вжитку називають «музичною грамотою» (до таких, наприклад, належать *музичний ритм, метр, інтонаційний стрій, лад, тональність, фактура, акорд,*

контрапункт, нотні знаки тощо); б) поняття про архітектонічний устрій музичного твору (*тема, інверсія, розроблення, варіювання, рефрен, реприза* тощо); в) типологічні поняття щодо музичної практики (*культурна функція, композиція, імпровізація, інтерпретація, жанр, жанрова система, історичний розвиток, стильовий напрямок* тощо).

До складу системно-цілісного уявлення про музичну культуру відносимо *фактологічні знання*. Такі знання не слід ототожнювати зі знаннями фактичними, тобто такими, що є підтверджено наявними у суб'єкта. Тут йдеться про словесно оформлену інформацію (*factum + logos*) щодо культурних фактів, як от: життя та творчої діяльності композиторів і музикантів-виконавців, обставин створення і виконання музичних опусів, реакції публіки, інститути музичної освіти, музично-культурні події (фестивалі, конкурси, вистави тощо). У музично-освітній практиці малоосвічені фахівці нерідко приділяють таким знанням занадто великої уваги. Найгірше, коли фактична інформація домінує в роботі вчителя і заважає процесу оволодіння учнями суттєво важливими для їхнього художнього мислення і музичної діяльності чуттєвими образами, емпіричним і теоретичними знання про музичну культуру. Втім, зовсім нехтувати фактологічними знаннями також не варто. Вони мають знаходити належне місце в процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Схарактеризовані вище компоненти так чи так обговорюються і враховуються в теорії та методиці художньої освіти. Представлений підхід має зовнішню схожість із «концепцією DIKW» Р. Акоффа (Ackoff), згідно з якою запропоновано розрізнати «дані», «інформацію», «знання» і «мудрість» (*data, information, knowledge, wisdom*), або з моделлю онтогенетичного процесу збагачення чуттєво сприйнятої інформації Д. Кемпбелла (Campbell).

До складу моделі системно-цілісного уявлення особистості про національну музичну культуру нами включено також оцінні судження та інтереси. Цей компонент видається майже очевидним: образи мистецтва, види художньої активності, стильові напрями, окремі художньо-образні засоби завжди мають емоційне «зафарблення», викликають певне ставлення і характеризуються ціннісними судженнями. Нейтральність мистецьких уявлень у цьому відношенні – вкрай рідкісна річ. Навпаки, зазвичай, кожна людина, опановуючи музичну культуру, свідомо чи несвідомо вибудовує багатшарову ієрархію ціннісних суджень щодо явищ, які подобаються чи не подобаються, класифікуються як красиві чи потворні, як особистісно цінні чи позбавлені цінності. Оскільки національна музична культура – це сфера не тільки пасивного сприйняття, але почасти і активної діяльності, вона здатна генерувати не тільки певні навички та вміння, але також схильності до певних видів музикування (співу, гри на інструменті, аранжування, композиції). До сфери ціннісного ставлення належать і пізнавальні інтереси, які, доречі, досить чітко свідчать про наявність і динамічний характер цілісного системного уявлення особистості про національну музичну культуру.

Головна особливість побудованої і схарактеризованої в роботі теоретичної моделі уявлення про музичну культуру – це її універсальність, тобто можливість представити таке уявлення як багатовимірне і структуроване когнітивне утворення, що відображає усі найважливіші боки і складники будь-якої національної музичної культури. Прийнята психологічна модель має слугувати далі теоретичним підґрунтям методики педагогічної роботи із формування системно-цілісного уявлення майбутніх учителів про національну музичну культуру в процесі фахової освіти.

Висновки. Перед сучасною педагогікою музичного мистецтва стоїть завдання збереження і розвитку національних музичних культур. Це передбачає вдосконалення методики навчання молоді та цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів музики. Така ситуація актуалізує теоретичні дослідження феномену системного уявлення про національну музичну культуру. *Системне уявлення про музичну культуру* – поняття, що виконує функцію узагальнення. Воно охоплює головні психологічні механізми відтворення цього складного явища дійсності. Структурна модель системно-цілісного уявлення про національну музичну культуру включає: чуттєві образи та емоційні враження особистості від артефактів мистецтва і власних художньо-творчих дій; емпіричні знання; теоретичні знання; фактологічні знання; мистецькі інтереси та естетичні цінності; емпіричні знання; теоретичні знання; фактологічні знання; інтереси та цінності.

Здобуті результати не вичерпують завдань дослідження. Важливою теоретичною і методичною проблемою є репрезентація об'єктивних властивостей і елементів національної музичної культури в суб'єктивному системному уявленні. Практика мистецької освіти потребує відображення національних музичних культур у їх суттєвих типових властивостях, закономірних проявах і яскравих формах. Для вирішення цієї проблеми у процесі подальшого дослідження передбачається розроблення багатомірної жанрової моделі національної музичної культури.

Література

Винославська О. В., Бреусенко-Кузнецов О. А., Зливков В. Л., Апішева А. Ш., Васильєва О. С. Психологія. Навчальний посібник. К.: Фірма "ІНКОС", 2005. 351 с.

Нова українська школа. [Електр. ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainka-shkolacompressed.pdf>.

Бугельски Б. Представление. *Психологическая энциклопедия*. Под редакцией Р.Корсини, А.Аурбаха. СПб.: Питер, 2006. 1096 с. Режим доступу: <https://bookap.info/genpsy/psyenc/gl31.shtm>

Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640с.

Рудницька О. П. Концепція культурологічної підготовки студентів педагогічних вузів. *Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. К., 1996. Ч. I. С. 36-40.

Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. *Избранные труды*. В 2-х томах. Т. 1. М.: Педагогика, 1985. С. 42-222.

Філософський енциклопедичний словник / Ред. колегія: В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін. Київ: Абрис, 2002.

Шип С. Мислення музичне. *Українська музична енциклопедія*. Т. 3. К.: Вид. ІМФЕ НАН України, 2011. 627 с.

Bellinger, Gene; Castro, Durval; Mills, Anthony. Data, Information, Knowledge, and Wisdom. Режим доступу: <http://www.systems-thinking.org/dikw/dikw.htm>

The Music teacher's systematic idea of the national musical culture

Ma Shi²

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

The author claims that a systematic idea of the musical culture (first of all, the native culture) is a part of the general competence of an educated person and an essential component of Music teacher's professional competence. The formation of such idea is an urgent task for institutions of pedagogical education in Ukraine and the People's Republic of China. Solution to this problem involves the improvement of training forms and methods. The modern training process should move away from teaching insignificant factual knowledge, excessively detailed abstract provisions. It is necessary to focus efforts on the living, flexible, and systematic ideas of musical cultures, tested on the experience of one's own artistic activity.

The main goal of the article is to reveal the psychological nature and to substantiate the model of the musical culture systemic idea. Attention is paid to the terms concept, picture, image of culture; some shades of their meanings are revealed; the author prefers the terminological expression systemic idea. The concept Idea is interpreted in a broad psychological sense. The meaning of this term includes not only trace images stored in human memory, but also generalized images that reflect classes of objects. Thus, the idea of musical culture is interpreted as a complex of psychological properties. It can be represented by a structural model, the components of which are: 1) specific sensual images that arose as a result of the artistic artifacts and acts perception; 2) empirical knowledge and overviews of musical culture; 3) theoretical concepts of musical language, types of composition, styles and genres, historical development of creative practice; 4) some important factual knowledge about musicians and musical artifacts, cultural events, social institutions, etc.; 5) interests and value attitude to certain aspects and properties, or to the entire national musical culture.

Keywords: Music teacher, musical culture, national culture, systemic idea, knowledge, interests, values.

References

Bellinger, Gene; Castro, Durval; Mills, Anthony. Data, Information, Knowledge, and Wisdom. URL: <http://www.systems-thinking.org/dikw/dikw.htm>

Bugel'ski, B. (2006). Predstavleniye [Representation]. *Psikhologicheskaya entsiklopediya – Psychological Encyclopedia*. Ed. R.Korsini, A.Aurbakha. SPb.: Piter URL: <https://bookap.info/genpsy/psyenc/gl31.shtm> [in Russian].

Filosofs'kyy entsyklopedychnyy slovnyk. (2002). [Philosophical encyclopedic dictionary]. Ed. V.I.

² Post-graduate student of the Department of Musical Arts and Choreography of the State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky"

Shynkaruk. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].

Nova ukrayins'ka shkola [New Ukrainian School]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>

Rostovs'kyi, O.Ya. (2011). *Teoriya i metodyka muzychnoyi osvity [Theory and method of music education]*. Ternopil': Navchal'na knyha – Bohdan [in Ukrainian].

Rudnyts'ka, O.P. (1996). Kontsepsiya kul'turolohichnoyi pidhotovky studentiv pedahohichnykh vuziv [The concept of cultural training of students of pedagogical universities]. *Vyshcha osvita v Ukrayini: realiyi, tendentsiyi, perspektyvy rozvytku – Higher education in Ukraine: realities, trends, development prospects*. Kyiv Issue I, pp. 36-40 [in Ukrainian].

Shyp, S. (2011). Myslennya muzychne [Musical thinking]. *Ukrayins'ka muzychna entsyklopediya – Ukrainian musical encyclopedia*. Issue 3. Kyiv: Vyd. IMFE NAN Ukrayiny [in Ukrainian].

Teplov, B.M. (1985). Psikhologiya muzykal'nykh sposobnostey [Psychology of musical abilities]. *Izbrannyye trudy – Selected Works*. Issue 1, pp. 42-222. Moscow: Pedagogika [in Russian].

Vynoslavs'ka, O.V., Breusenko-Kuznyetsov, O.A., Zlyvkov, V.L., Apisheva, A.SH., & Vasylyeva, O.S. (2005). *Psykhohohiya [Psychology]*. Kyiv: Firma "INKOS" [in Ukrainian].

Accepted: October 14, 2022

